

22. října 1979 stanulo před Městským soudem v Praze šest zakládajících členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) – Ing. Petr Uhl, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Dana Němcová a Otta Bednářová. Další obvinění (Jiří Němec, Jarmila Bělíková, Václav Malý a Ladislav Lis) byli usnesením generálního prokurátora ČSSR z trestního jednání vyloučeni, neboť bylo třeba některé okolnosti upřesnit; a prodlužování vazby by bylo proti zájmu na urychleném řízení s dalšími, kteří dle obžaloby "...z nepřátelství k socialistickému a státnímu zřízení republiky prováděli podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státnímu zřízení a proti jejím mezinárodním zájmům, přičemž tento čin spáchali ve spojení s cizími činiteli a ve větším rozsahu a tím spáchali trestný čin podvracení republiky..."

O den později, 23. října 1979, bylo pět obviněných odsouzeno nepodmíněně na tři až pět let vězení; Dana Němcová obdržela dvouletý podmíněčný trest se zkušební pětiletou dobou. Dvacátého prosince 1979 Nejvyšší soud ČSSR odvolání souzených zamítl.

Jedinou ženou, odsouzenou v toto procesu nepodmíněně na tři roky, byla Otta Bednářová – v druhé polovině šedesátých let známá rozhlasová progresivní publicistka, která v roce 1963 přešla do názorově spřízněného kritického týmu televizní Zvědavé kamery. Po srpnové okupaci 1968 odmítla výzvu vedení televize, aby se distancovala od své tvorby a svou profesi publicistky opustila se všemi existenčními důsledky. Věnovala se rozepisování textů pro samizdat, spolu s oběma syny mezi prvními podepsala Chartu 77 a zakládající prohlášení VONS.

V osmdesátých letech napsala unikátní, dosud nepublikované svědectví o zatčení, o prvních měsících vazby a vedení výslechu.

Odmítám vypovídat! Otta Bednářová

Všechno je nakonec vždycky stejně jinak... a někdy je dobře, že to tak je – říká pan Werich. Od té doby, co to vím přímo od něho, žije se mi líp. Nic mě tak honem nevyvede z míry.

Necítím se ani teď nijak zaskočena, když skoro místo všeho, co jsem měla ještě před třiceti hodinami v plánu, sedím ve studené podzemní ruzyňské cele. Prohlížím počmárané zdi a luštím si vzkazy, co tu kdo přede mnou vyryl na památku. A mám najednou dost času... A mám snad dokonce i radost. Mohlo to přece dopadnout ještě mnohem hůř!

Těch několik stránek jsem dopsala. Jirku¹ jsem z budky ale volala marně. Odvezla ho pryč policie na domovní prohlídku, řekli mi v jeho práci. Telefon u D. nevyzváněl. Do ucha jenom chrčel.

S devatenácti obáčkami jsem stačila zajít do D. Stihla jsem K. na poslední chvíli. Vyběhla za mnou do průchodu celá nešťastná:

- Sebrali Petra Uhla. Vyrázili přitom dveře... v pět hodin ráno. Je tam domovní prohlídka. A snad taky u Dany Němcové. Mohl by to být možná VONS, povídala zamyšleně.
VONS. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.

Ela Ledererová k zubaři nepřišla. Je taky VONS. Že by ji zadržela policie? Jiné vysvětlení mě nenapadlo, ať jsem o tom uvažovala z kteréhokoliv konce.

I já jsem VONS.

¹ Jiří – starší syn Otty Bednářové, * 1948, signatář Charty 77 a VONS, stíhaný rovněž StB, v roce 1982 v rámci akce Asanace přinucen k vystěhování z republiky.

Vrátila jsem se radši uklidit tunel, opony, elektrickou kraksnu, konzula, všechno ². Něco mi řeklo, že to tak bude nejlepší. Prázdný byt je už zas jen prázdný byt. Roztrhala jsem na kousičky, co bylo nutné roztrhat, a splachovala všechno do záchodu. Uložila jsem do tašek, co bylo škoda roztrhat, a dopravila tašky tam, kam bylo potřeba je dopravit. Autobusem, metrem, tramvají. Má hlava se chovala věcně, přesně, chladnokrevně, jak to jen nejlíp dovede. Až na hranice svých možností. V tom se na ni můžu ve vážných situacích provždycky spolehnout. Zašla jsem na několik míst, kam bylo potřeba zajít, a věděla jsem málem najisto, že až se nakonec dostanu domů, nebudu tentokrát rozhodně vařit knedlíky a kuře na paprice. Budou tam na mne čekat policajti. O tom jsem byla víc a víc přesvědčená.

Nespěchala jsem. Rozjela jsem se k mamince, abych ji viděla a taky proto, že jsem s ní byla na večer domluvená. Měli jsme malou oslavu a tak jsem i žertovala, aby se netrápila, kdyby mne náhodou sebrali. Než jsem nasedla do noční tramvaje, udělala mi lehounce křížek na čelo. Pořád tu její ruku na čele cítím. Pak stála, jako obvykle, když mne vyprovází, na rohu u Bejšovců... Mám pořád před očima, jak tam tak ve tmě sama stojí...

Vydala jsem se k Jirkovi. Čekal na mne s Áňou o půlnoci a všechny mé úvahy potvrdil. Hledá mne od rána policie. Byli u nich v bytě, protože mne nenašli doma ani na Vysočině. Danu Němcovou po domovní prohlídce večer odvezli. A Vaška Havla, Vaška Bendu, Jirku Dienstbiera, Jirku Němce a taky Jarmilu Bělíkovou a snad i Rudu Baťka a možná i další z VONSu. Je nás celkem 17. O ostatních nic nevěděl. Vyspala jsem se u nich na kanapi v kuchyni. Přemluvili mě ÁŇa i Jirka. Alespoň se na pár hodin předtím ještě vyspat. Poslechla jsem. Je to pravda. Na zlé věci je času dost. Aspoň se na pár hodin vyspat....

Bylo zas krásné modré letní ráno. Vzduch hřál a sliboval za poledne i třicet stupňů ve stínu. Já ale pro jistotu nesla už v kabelce své tlusté ponožky.

Vystoupila jsem na naší stanici z autobusu. Stačilo se jen rozhlídnout. V boční ulici byla skutečně jejich černá šestsettrojka. Jen s řidičem. Posádka šla možná z dlouhé chvíle právě na svačinu. Měla jsem tedy šanci se přece jen dostat na chvílku domů. Jestli mě neseberou na chodbě před bytem. Třeba čekají tam. Nečekali. Honzík ³ mne vítal s protokolem o domovní prohlídce. Sotva jsme si stačili říct pár slov, sotva jsem prošla těch 29 odebraných položek, zazvonili. Dva civilové. Svým známým způsobem ohlašovali, že přišli pro mne. Nechala jsem je za dveřmi, sbalila léky a několik rohlíků, všechny peníze co doma byly, kartáček na zuby a takové věci. Kdoví, jak dlouho to zas bude trvat.

Když mě odváděli z domu, dívala jsem se vzhůru. V našem sedmém patře byl v otevřeném okně Honzík. Mávali jsme si na rozloučenou. To vím přesně. Tu jeho hlavu v okně vidím. Pořád ji vidím; a tu ruku, co mi mává...

Vezli mě po nábřeží na Barták. V ulicích bylo rušno a já se snažila objevit někde alespoň jedinou známou tvář. Marně. Když zaparkovali před kachlíkárnou, nedostala jsem pokyn vystoupit. Ten s černýma pichlavýma očima odběhl. Už víckrát jel takhle se mnou jako doprovod. Šel asi pro instrukce. A pak se zas v jízdě pokračovalo. Vypadalo to čím dál víc na Ruzyň.

² Ve vypůjčeném panelovém bytě, který StB nikdy neobjevila, Otta Bednářová rozepisovala samizdatová díla pro Edici Petlice, Sdělení VONS a až do svého zatčení první vydání Informace o Chartě v osmnácti průklepech, které předávala k dalšímu opisování. Aby se klapot domem nerozléhal, Jiří umístil psací stroj do velké krabice od pračky, kterou vystlal igelity, polštáři, kolem rozvěsil deky.

³ Jan – mladší syn Otty Bednářové, * 1953, signatář Charty 77 a VONS, v roce 1978 vyloučený ze studia na VŠE v Praze, v r. 1982 přinucen v rámci akce Asanace k vystěhování z republiky.

Tam jsem už dvakrát taky byla. Nestvůrná, šedá budova s malými zamřížovanými okénky. Zvedla se závora, šestsettrojka projela dvorem a zastavila před několika schody. To je ten známý vchod. Vedli mě kolem režimáka v uniformě za katr do čekárny. Maličká místnost, holé stěny, stůl, židle. Vyzvedl mne hned bachař, který měl právě službu, a odvezl výtahem do čtvrtého patra. Pak vpravo. Přede mnou se táhla dlouhá, nudná chodba, šedá, pustá. Vedle mne klapaly podpatky bachaře po PVC. A já si vzpomněla na jiné, které jsem slyšela jinde a za jiných okolností. Naposled včera ráno. Něco se ve mně zachvělo obavou, ale hned jsem to konejšila:

Ne, určitě nemohou o mém tunelu vědět, určitě ne...

Na několika dveřích po obou stranách té chodby visely cedule z obyčejného papundeklu s nápisem: Výslech.

Byly to šesté dveře na levé straně té chodby. Byly pootevřené a v nich čekal muž, který se představil. Major Špaček – můj vyšetřovatel. Vybídl, abych se posadila a zeptal se důvěrně:

- Tak kdepak jste se nám toulala, paní Bednářová?

Věděla jsem, že nebudu na žádnou otázku odpovídat. To rozhodnutí jsem v sobě nosila už mnoho měsíců pro všechny případy. Řekla jsem to.

- Ale však vy se ještě rozmyslíte – povídal přesvědčeně. Ostatně na tom nic není. No tak, kde jste byla? Včera, v noci a dnes dopoledne.

- Už jsem řekla – nebudu odpovídat.

- A jestlipak jste si všimla, že je to přesně rok? Pamatujete loni, 29. května?

Měl pravdu, byl to skutečně rok. Vlastně rok a den. Tehdy přijel do Prahy Brežněv a sebrali mě ráno doma taky. I s Honzíkem. A s mnoha jinými. Velká akce. Dvakrát po čtyřiceti osmi hodinách.

Připadalo mu zřejmě zvlášť povedené, že si ji znovu tak přesně načasovali. Mně ne. Za rok si jenom zopakovali svou osvědčenou honičku na lidi. A zase ve velkém. Asi aby své zkušenosti nezapomněli. Dostali tenkrát jistě velké příplatky a nějaké povýšení, napadlo mě. A taky to, že bude dobré si odteďka dát vždycky na konci května pozor.

Chtěl navazovat řeč o čemkoli, jenže já na to neměla náladu. S ním ne.

- Kouříte?

- Málo.

- Chcete cigaretu?

- Ne, děkuji.

Chtěla bych samozřejmě cigaretu. Ale řekla jsem ne, stejně samozřejmě. Nechci nic. Nic od něho. Vezmu si jednu a budu mít třeba chuť na druhou. Tu už mi nenabídne. Já sama bych o ni musela říct. Ne. Kouřit nebudu. Ne. Musím vystačit tak jak tu jsem. Bez cigaret. To je to nejmenší! Ale i hlavní. Cítím to instinktivně. Jen žádnou závislost. V ničem. Vytáhl papír a začal mi číst. Vazební růžový papír. Že jsem podezřelá... ve smyslu paragrafu 7 k paragrafu 98 a pár frází o nepřátelství ke státnímu zřízení.

Ptal se, co k tomu mám.

Řekla jsem, že jeho podezření je nesmysl. Naprostý nesmysl. Že jsem v životě nic trestného nikdy neudělala a ani o žádném trestném činu nikoho jiného nevím. A že jeho podezření odmítám brát vůbec na vědomí.

Zajímal ho VONS. Kde jsme se scházeli a proč.
Nereagovala jsem. Koukala jsem lhostejně, jak mi to nejlíp šlo.

- No, paní Bednářová!
- No tak, paní Bednářová, opakoval, když toho ticha se mu už zdálo dost.
- Vždyť jsem vám řekla, že je to nesmysl. A navíc tomu vašemu podezření ani dost dobře nerozumím. Neznám paragraf 7 ani 98, nebo co to tam máte.

Začal vysvětlovat. Pak hledal v šuplatech, až paragrafy našel. Četl mi je. Dokonce dvakrát.

Nechápala jsem dál. Řekla jsem, že chci číst paragrafy sama.

Naznačil něco nepříliš lichotivého o mé inteligenci. Z jeho úst mi to naprosto nevadilo.

Vzdal se a půjčil mi trestní zákon. Četla jsem slovo za slovem. Paragraf 7 a paragraf 98. Něco o přípravě k trestnému činu. Někaké formulace o územní celistvosti a podobné kostrbaté věty. Zvláštní řeč, kterou se vyznačuje mluva paragrafů, mi připadala komická. Já a územní celistvost! Takové pitomosti! V duchu jsem se ale kárala za svoji zaostalost. Nač mám doma svou Sbíрку zákonů? Proč jsem den ze dne odkládala čtení v tom sešitě? Byl mi vždycky protivný. Nepotřebovala jsem se dovídat, co je trestné a co ne. Když lidi vede životem srdce, nepotřebují znát paragrafy. Slušní lidé se bez nich obejdou. Nechtělo se mi soukat do hlavy všelijaké obraty a celé odstavce, abych se vyznala až přijde takováhle chvíle. Teď by se mi to hodilo. A přece. Vzpomněla jsem si, že mám v kabelce malý složený papírek. Na něj jsem kdysi napsala nějakou kratičkou řeč...

Nechal mne přehrabovat peněženku a pak mi můj papírek vytrhl z ruky.

- Mám právo na poznámky, – ohradila jsem se.
- Usadil mne. Mám. A on má právo mi je odebrat. Byl už netrpělivý. Nevěděl, jestli to nedělám schválně.

Pokračovala jsem klidně v slabikování ze Sbířky zákonů, až mi ty paragrafy vzal nakonec taky. Hledala jsem za nimi nějakou past. Zdálo se mi, že svou nepozorností a neznalostí do takové pasti vletím. A to jsem nechtěla.

- Tak už se konečně vyjádřete!
 - Už jsem se vyjádřila. Je to celé nesmysl.
- Tak napíšeme to vaše vyjádření do protokolu: Paní Bednářová tvrdí, že je to nesmysl. Celé. Jak myslíte!
Chtěla jsem papír a tužku.

Divil se nač.

- Musím si všechno srovnat v hlavě, povídám. Územní celistvost a takové věci.

Měl toho dost.

- Byla jste přece redaktorka. Snad svedete říct do protokolu pár vět!
- Právě že byla a už nejsem. A nesvedu.

Našel kus papíru a dal mi tužku.

Sesmolila jsem několik vět. Dalo mi děsnou práci, než jsem je vyklopila do nerovných řádků:

„V plném rozsahu odmítám obvinění z trestného činu přípravy k podvracení republiky ve smyslu par. 7, odst. 1, k par. 98, odst. 1 tr. zákona. Dále odmítám i podezření vyšetřovatele STB, že bych měla „z nepřátelství k socialistickému a společenskému státnímu zřízení republiky připravovat ustavující prohlášení nelegální nátlakové organizace VONS“. VONS vznikl jako občanská iniciativa v prostředí Charty 77 a v duchu jejího poslání. Není organizací. Opírá se o ústavou zaručené petiční právo, tudíž je legální a o nějakém nátlaku nemůže být řeč. Z těchto důvodů podávám stížnost“.

Přečetla jsem si znovu své vyjádření a dávala pozor na každé slovíčko i na to, kam dávám uvozovky a kam ne. Kde cituji vyšetřovatelovo obvinění a kde se vyjadřuju sama. Zdálo se mi v té chvíli, že záleží na každém písmenku.

Zavolal písárku a když založila do stroje čtyři papíry a tři kopíráky, začal diktovat. V úvodu jakousi „hlavičku“, pak bylo datum a čas, kdy začal s vyslýcháním. Pak všelijaké formulky o tom, že jsem byla poučena a že mi přečetl obvinění. A nakonec mých šest sesmolených vět.

Zeptal se, co bych chtěla dodat.

- Nic.

Podepsal se. I písárka se podepsala. Žádal, abych podepsala taky. Dole, všechno, i kopie. Řekla jsem, že jemu nepodepíšu nikdy nic. Na bezpečnosti nepodepíšu nikdy nic. A že v padesátých letech se podpisů zneužívalo. Že je zneužívala bezpečnost.

Chvilí se snažil mě přemluvit. Že je to pro mé dobro. Že škodím sama sobě, když všechno odmítám. Že si ubližuji, když neodpovídám. A nabídl mi papír a tužku sebou. Abych si dala domácí úkol a sepsala všechno o VONSu do zítřka. Budu mít na to dost času. Na cele.

Odmítla jsem. Nebudu psát žádné domácí úkoly. Nic.

Nařídil, abych vyprázdnila kapsy a vysypal moji kabelku na psací stůl. Byl to zmatek všech drobností. Začalo jejich nekonečné sepisování. Sebral mi fotky maminky a mých dětí. A všelijaké papírky. Sponky a gumičky z vlasů jsem musela vytáhnout. Spočítal klíče, všechny léky i manikúru. Sečetl peníze i všechny drobné, vzal mi můj kalendář, propisku, hodinky, prstýnek, náramek a řetízek, co nosím stále na krku. Kapesník. A tašku s líčidly, jak nazval vznešeně můj intimní nepořádek. Vzal mi i modlitební knížku se svatým obrázkem, kterou jsem od jisté doby nosila všude sebou. Památku po babičce. Otvírala jsem ji až v posledních letech, ale nějak stále častěji. Nesměle, s rozpaky a lítostí. Hledávala jsem v ní cestu k návratu. Neboť já jsem kdysi opustila Boha. Já jsem opustila víru svých předků a vyměnila ji za sebevědomé fráze o tom, že „život na zemi předěláme“. Bylo mi osmnáct a všechno se tehdy zdálo tak jasné a snadné. I bez Boha. Jak jsem jen mohla?

Major mi nechal brýle, hřeben, kartáček na zuby, pastu a mýdlo, dva zapalovače a rohlíky. Ostatní pečlivě roztřídil, nacpal do obálek a sešil sešívačkou. Sjel se mnou výtahem do přízemí. Tam si mne v čekárně zas vyzvedl bachař. Dal mi dvě deky ze skladu v suterénu a zavřel mě do cely předběžného zadržení. Číslo 12. Taky v suterénu. Jenže na druhé straně chodby.

Teď se tu procházím pět kroků sem a pět kroků zpátky. A luštím morseovku, jak si ji pamatuju ještě ze skautingu. Akát, blýskavice, cílovníci... Všechna nástěnná poselství. Jistá Veronika zvěstuje Lindě, že bude mít výstup v dubnu osmdesát jedna. Lindu zdraví Marie a o kus dál Eliška. Linda je tu snad nejfrekventovanější jméno. Tady, až skoro u dveří, se sama zvěčnila do velikého srdce: Soňo, miluji Tě. Nezapomeň!

Že bych si taky něco vyryla? Nechce se mi.

Cela je ukrutně zmazaná. Matrace na postelích jsou samá skvrna, na stoličce to tlačí a studí. Nezakrytý záchod hanebně zapáchá. Jakýpak záchod! Je to jen špinavý otvor do nějaké roury v zemi. Nad ním kohoutek s vodou. Záchod a koupelna dohromady. Štítím se toho. Nemám ani kam položit pár svých věcí.

Fajnovko, napomínám se. Fajnovko fajnová, dej s tím pokoj! Otvírám maličké posuvné okno. Aspoň trochu vzduchu! Ale okno vede do jakéhosi koridoru, odkud se do cely valí mračna dusivého cigaretového kouře. Někdo tam někde hulí.

Když jich z VONSu tolik zavřeli, mohl by někdo být třeba blízko, napadlo mě a hned to zkouším. Volám oknem do koridoru:

Charta! VONS! Je tu někdo?

Vpravo se ozval Jirka Němec. Zdravíme se. Za chvíli Vašek Havel. Slyším zdálky Jarmilu Bělíkovou a Vaška Malého a taky Jirku Rumla a Láďu Lise. Povídám všechno co vím. Že tu musí být i Petr Uhl, Dana a Jirka Dienstbier a Vašek Benda. Že Petrovi vyrazili dveře a u Dany že trvala prohlídka až do večera. U Bendů taky. Že mne hledali a že jsem nebyla doma. Zajímají se o všechno. Jsou tady už celý den, mají za sebou výsledky a nevědí jeden o druhém. A nevědí, co zatím bylo venku. Témat je fůra. Došlo i na cigarety. Vašek Malý se ptá Vaška Havla, jestli jich má sebou dost. A dohadujeme se, proč nás sebrali a na jak dlouho to asi bude. Typujeme. Jde zřejmě o Výbor na ochranu nespravedlivě stíhaných. Počítáme s osmačtyřicítkou, možná i šestadevadesátkou. Zdá se nám, že tu není souvislost s cestou papeže Jana Pavla přes naše území do Polska. A taky ne s hladovkou, kterou jsme k té příležitosti vyhlásili. Všechno je prostě nelogické a nic se nedá odhadnout. Bude to trvat tak dlouho, jak se jen zachce estébákům. Bude to tak, jak si to naplánovali.

Občas se v kukátku na dveřích objeví bdělé oko zákona. Občas je slyšet napomenutí. Máme být zticha.

Na nováčky docela slušně hulákáme a naše hlasy mají ozvěnu jak někde v důlní šachtě. Nesou se koridorem. Vykládáme, co kdo z nás bude dělat. Všichni se shodujeme: Nebudeme se s nima bavit!

Cela vedle se otevřela a zas to klaplo. Volám na Jirku Němce. Už tam není. Odvedli ho. Za chvíli oznamuje, že ho právě teď ostříhali do hola.

- Tak to mě ještě více utvrdilo, povídá. – Nebudu se s nima bavit.

Utěšuju ho, že se nám i tak bude líbit. Ostříhaný. Máme vlastně všichni dobrou náladu. Z chodby rachotí ešusy. Dostáváme na celu chleba, čaj a vajíčko natvrdo. Vevnitř je zelenohnědé a páchne. Vracím ho bachařovi. Za chvíli donesl jiné. Upozorňuju, že jsem nemocná a mám dietu. Zatím prý o tom neví.

Vytahuju svůj rohlík z domova a usedám k první ruzyňské večeři v tomhle roce. Vedle jsou přátelé. Jeden jako druhý báječní lidé. Osvědčili se tolikrát, můžeme se na sebe vzájemně spolehnout. A pak – to, co nás svedlo dohromady, je ušlechtilá myšlenka – chránit člověka před zvlí moci!

Usínám nakonec klidně i v ruzyňské studené cele, na flekaté matraci, v zápachu a špíně. I když mi svítí celou noc žárovka do očí.

Ráno se pokračuje. Zdravíme se a zas si povídáme. Je slyšet i cizí hlasy. A kroky. V koridoru. Asi nás odtud poslouchají. Ať!

A pak mě přemístili. Do cely 29. Skoro na konec těže chodby, na obrácenou stranu. Je tu víc vlhka. Ale i tady mám dobré sousedy. Danu Němcovou, Petra Uhla a někde daleko za ním Jirku Dienstbiera. Vašek Benda tu není. Je u výslechu. Rudu Baťka s Trudou Sekaninovou už prý pustili. Tak vida, nebude to tak horké! Ostatně, posadit za mříže Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných – v zemi, která podepsala Helsinskou dohodu – to tahá za uši. Že by si chtěli udělat takovou ostudu? A proč ne? Neohlíží se přece na nic. Copak bylo snad málo nezákonností a pronásledování?! Před ničím se nezastaví. Naopak, pořád své útoky proti Chartě 77 stupňují! Zas vykládáme a zas se dohadujeme, proč a jak dlouho nás tady budou držet. A zas povídáme o tom, co bylo včera a předevčírem, a kdo z VONSu je v celách naproti. Petr se ptá na jeden dopis, na Haničku a na děti. Má radost, že jsou v pořádku. Volám několikrát Danu. Téměř se neozývá. Asi jí není do řeči.

Dveře mé cely se otevřely. Bachař. Přečetl mé jméno z papírku a odvedl mne do čtvrtého patra. Jako včera. Na dlouhé šedé chodbě stálo tentokrát asi pět estébáků. Jednoho z nich jsem poznala. Pamatuju se na něj od 13. ledna 1977. Tehdy nás odvezli z domova ve třech volhách. Mé syny a mne. Každého zvlášť. Chtěli vědět, kdo nám dal k podpisu Prohlášení Charty 77 a komu jsme svůj podpis odevzdali. Neřekla jsem. On mne tehdy několik hodin vyslýchal. Nikdo tenkrát nic neřekl a bylo nás dvěstěčtyřicet. Prohlášení Charty 77 podepsal každý z nás s čistým svědomím a s naprostou samozřejmostí. Není v něm nic proti zákonům. Naopak. Žádá upřímně jen jejich respektování.

Cítím teď jeho pohled. Jsem si nepodobná. Vlasy bez sponek jsou neposlušné. Ale hlava je vzpřímená. Chci to! Šesté dveře zleva se otevírají. Zas major Špaček se svými otázkami a zas opakuji své jednoznačné – odmítám vypovídat.

- Takže jste si to nerozmyslela.

- Ne. Nemám co.

Zase ty řeči, že si jen sama škodím. Že si to komplikuju. Pak už šlo všechno rychle. Žádné dlouhé orace. Prokurátor Baláš na mne na návrh majora Špačka uvalil vazbu. Mou stížnost zamítl. Seděl za stolkem opřen o lokty a svůj velký začervenalý obličej nakláněl před sebe. Dívala jsem se pozorně. Někde v té tváři jsem zahlédla potměšilost. Zlobu a nenávist. Musel

ji tam mít dlouho. Srostla mu s tváří, takže jsem musela složitě hledat, kde má svou nejvýraznější stopu. Snad kolem úst. Když byla zavřená i když se otvírala.

Diktoval písáče. Dával mi příležitost k vyjádření a vysvětlování.

Znovu jsem opakovala:

- Nemám co vysvětlovat. Nikdy jsem neudělala nic, co by mohlo být v rozporu se zákonem. Ani neznám nikoho, kdo by se trestné činnosti dopouštěl. Odmítám obvinění. V plném rozsahu. Citoval paragraf 33. Že mám právo se proti obvinění odvolat, uváděl okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě, činit návrhy a opravné prostředky. Mám právo na obhájce a s ním se radit. Před odpovědí na položenou otázku nahlížet do případných písemných poznámek. Na závěr protokolu mám právo požádat o případnou opravu anebo doplnění, pokud by obsah protokolu byl v rozporu s mou výpovědí. Řekla jsem, že trvám na tom, co jsem už včera ve svých šesti větách vyjádřila. A že celou záležitost považuju při nejmenším za nedorozumění. A své zatčení za nezákonnost. Žádala jsem, aby o něm uvědomil mou rodinu a advokáta. Doktora Motejla. Pak mne bachař odvedl po schodech dolů. Cestou se ptal nějaké bachařky v brejlích:

- Vemeš si to?

Přikývla. Šla se mnou dál už sama. Po chodbách a schodech. Nevím jak dlouho a kudy. Má hlava nebyla schopná se orientovat. Pochopila jen, že „to“ jsem já. Od této chvíle jsem byla TO. Tady už navždycky. Kdykoliv si mě předávali. Vzpamatovala jsem se až v malé místnosti, kde mi bachařka v brejlích nařídila se svléknout a udělat několik dřepů. A ruce předpažit! Nahá. Bylo mi trapně. Ona se tvářila docela samozřejmě. Má takovou práci. Prohlédla pečlivě každý kus mého oděvu. Všechny švy, kapsy, záložky, podrážky a podpatky. Jestli tam není něco schováno. Pak se mi dívala do vlasů. Jestli tam nemám vši. Měla jsem nakonec pustit sprchu, umýt se celá i vlasy. A zas stála u mne. Přesně tak daleko, aby ji voda nezasáhla. Mydlila jsem své mokré tělo, svou husí kůži, která mi naskočila snad zimou, snad studem. Měla jsem rozbalit zamotaný ručník. Byla v něm zašedlá podprsenka, vypíraná nežehlená košile, kalhotky a šedé ponožky ze silonu. Pánské s gumičkou. Štítivý pocit trval jen chvíli. Aspoň se konečně skryje má nahota! K tomu pár rozšmajdaných pantoflí a hnědé teplákové kalhoty s bundou. Otrhané. Mé věci sepsali do karty ve vedlejší místnosti nějakí muži. Dali mi za ně nažloutlé pyžamo, tři šedé deky, dvě prostěradla, povlak na polštáře a kapesník. Celou výbavu. Byla to pořádná hromada a ještě větší tíha, kterou mi položili na předpažené ruce a já ji pak před sebou nesla ze skladu do prvního poschodí. A vlevo ke katru.

Brejlatá bachařka odemkla mříž. Nařídila mi pokračovat v cestě. Před celou s číslem 228 se zastavila. Navyklým pohybem pohnula dvěma klikami těžkých kovových dveří. Otevřela. Stála tam v pozoru mohutná postava. Odulý obličej, vlasy na krátko ostříhané.

Hrůza... To je snad chlap! Tak, teď to teprve začne..., letělo mi hlavou. Dostanu několik pořádných facek tady od toho Golema a budu na placičku...!

Bachařka mi nařídila vstoupit. Dveře cely za mnou s rachotem uzavřela.

Postava zarostlá v sádle se pohnula a podávala mi ruku:

- Já jsem Míla.

Ten stisk až zabolet.

- Co tu stojíš? Ty deky hod' na postel a sedni si!

Hlas byl hluboký, nařizoval, ale přinesl úlevu. Padla jsem na stoličku a snažila se vzchopit. Byla to přece jen žena... Nějaký znetvořený chudák a já jsem hned celá pryč. A podezírám...

- Kouříš? Zeptala se.

- Málo.

- Tak si zapal!

Vyndala krabičku Clejů a sirky. Seděly jsme u stolku naproti sobě a kouřily.

- Proč jsi tady?

- Ále to nestojí za řeč. Myslím, že půjdu brzo domů, povídala jsem skoro lhostejně.

-To říká každá. Takovejch jsem tu už zažila!

Ať! Nechce se mi svěřovat.

- Hele, tady bude pořádek, to si pamatuj!

Souhlasím, chci taky pořádek. Rozhlížím se. Cela je stejná jako ta, odkud přicházím. Ale je alespoň čistá. Zdi taky nejsou počmárané. A okno! Je sice vysoko nad hlavou, ale je odsud vidět i kousek nebe. A když si stoupnu na špičky, můžu se dívat i do vyšších pater dvou paneláků a na štít nějaké chátrající stodoly. Dole byl jenom výhled do nějakého tmavého koridoru.

- Všechno tě naučím, co máš dělat a jak.

- To budeš hodná.

- Ale jsem přísná, abys věděla. Byla jsem na vojně. No, na vojně, dva roky, co se divíš! Mám výcvik. Když budeš dělat, co je předepsáno, budeme mít pokoj. Od nich.

Chci mít od nich pokoj.

- A v úklidu se budeme střídat. Ráno je budíček v šest hodin. Ale my budeme vstávat dřív. Abychom všechno stihly. Cela se musí denně vytřít, postele uklidit, ustlat. Musíš mít komínek předpisově. Tak jako já. Takhle bude ráno a přes den vypadat taky tvá postel. Koukej! Ta dolní je tvoje. I v bunkru se všechno srovnává.

Otevřela zelenou kovovou skříňku pod oknem. Byla rozdělená do přihrádek. Každá vyložená novinami. Jako kredenc v chudé domácnosti. Taky byla skoro prázdná. Visel v ní na levé straně plánek. Předpis, kam se ukládají potraviny, kam hygienické potřeby, tužky a dopisní papír, cigarety a knížky.

- Když se otevře cela, musíš stát v pozoru. Ta, co tě přivedla, je Zdena. Je tu Šedivák, Kamínek, Brambora a Velká Jana. Taky Zuzana. Tak jim říkáme jen mezi sebou. Brambora chodí po chodbě tiše a poslouchá za dveřmi. Když tě vedou po chodbě nebo po schodech, musíš mít ruce za zády. Teď tě naučím stlát. Prostěradlo dej na postel. Pořádně vypnout! Nikde nic nesmí plandat. Jednu deku skládáš takhle.... No, dívej se přece! Na třikrát po dýlce a zasunout na konci pod matraci. Ty dvě si musíš rozměřit. A prostěradlo taky. Přejde doprostřed mezi ně. Ty máš blbý deky! Vytahaný a starý. Každá má jinej rozměr. Takhle se to dělá. No, zkus to!

Zkouším. Ale na dekách mám pořád nějaké boule a hrče.

- Musí na sobě ležet, jedna jako druhá. Hele, tady musí být ostrá hrana. Nic nesmí přečnívat. Jak podle pravítka. Tady nejsou v cépézetce⁴, tady to musí klapat.

- To se nenaučím.

- Každá se to naučí. A teď pyžama. Přijde až na deky. Vidiš, jak to mám já. Máš blbý pyžama. Nemá gumu. Budeš to muset svázat. Skládá se jako v krámě. Né tak do široka... musí bejt užší než dole nohavice. Tak, to je komínek! Koukej! Máš štěstí, že jsi se mnou. Všechno ti ukážu. A buď ráda, že je tvá postel dole. Není tam tak moc vidět. Ten polštář si povleč a strč ho na svou postel. Tak se přes den uklízí oba, můj i tvůj. Ale ráno to musí být fofrem, jinak nám vynadají. A já si nenechám kvůli tobě nadávat! Všechno musí být v pořádku před raportem. To se už musí hlásit: paní referentko, cela 228 je připravena k raportu. Dvě obviněné.

- Jakže se to říká?

- Tím se nezatěžuj. To dělám já. Já to tady vedu.

- To je dobře.

- A hřeben si dej do bunkru za tuhle hranu. Tady na stole nemá nic ležet. O postel se neopírej, to se nesmí. Můžeš jen sedět, stát, anebo chodit. No! A zas abych vytřela zem! Z těch dek se práší.

- Tak já to vytřu, nabízím se.

- Pod postelí je umyvadlo a hadr.

- Tenhle kousíček?

- Co myslíš, víc nám ho nedaj! Holky se na tom věšej!

- Jak to?

- Chtějí domů. Ze zoufalství. Nebo taky dělají divadélko a myslí si, že je pustí. Jenže za to je díra nebo Bohnice. Nepouštěj ten kohoutek tak moc, nacákalo by se! Vidiš, jen asi takhle. Voda pak teče rovnou do záchodu. Záchodem se taky telefonuje.

- Cože?

- No záchodem se telefonuje, ale ten se musí napřed vypláchnout. To ti někdy ukážu. Ale já netelefonuju. A nevykřikuju z okna. Nechci mít nepříjemnosti. Za to je taky díra, když tě referentka načapá.

- Co to je?

- Zostřené podmínky. Tam kdes byla. V suterénu. V těch špinavých celách v podzemí. Tam jsou cépézetky, eskorty a díry. Počkej, buď zticha! Klapl katr.

- Jak to víš?

- Slyším to přece, někdo jde.

- Jak to poznáš?

- To se naučíš. Hergot, tak buď zticha...

⁴ Cépézetka – cela předběžného zadržení

Míla má ucho na dveřích.

- Vedou šampónky.

- Koho?

- Šampónky. Ty co mejou. Uklízejí. Kanceláře, chodby. Vstávají brzy ráno a teď končí. Za chvíli bude oběd. Rozvážejí taky jídlo. Podle nich poznáme, kolik je hodin. Večer taky uklízejí. Ale ty už jsou odsouzený. Tady jsou ve výkonu trestu. Taky jsem to dělala. Ale jen tejden. Byla jsem uklízet bachařům. Mají tu ubytovny. Nechci to dělat. Mají tam poblitý záchody každé den, protože chlastaj. Nebudu uklízet takový svinstvo... Jsem po operaci a mám bolavý nohy. Už jedou s obědama, slyšíš?

- Ne.

- Tak dávej pozor.

Snažím se.

Posloucháme. Z dálky je slyšet z chodby opravdu nějaký hluk.

- To dávej mužským. Ženy jsou tady jenom co jsme my. Žen je mnohem míň. Jen tahle půlka v prvním patře. A ještě jsou na naší půlce muži. Až do třináctky. A ve druhém a třetím patře jsou jenom muži, na obou stranách. Ve čtvrtém vyšetřovatelé a v pátém zdravotní středisko a pár odsouzených.

- Jak to víš?

- Vždyť ti říkám, že jsem tejden uklízela. Byla jsem po celým baráku i venku na dvoře. U náčelníka i v ubytovnách.

- Ale říkalas, že to dělají odsouzený.

- Já jsem taky odsouzená. Jsem tu už osm měsíců.

- Jak to?

- Někdy ti to povím. Vedu velkej boj. Uprav se! Musíš bejt upravená. Límeček od košile si vyndej na bundu! Ať není vidět jak je otrhaná.

- Mají mě takovou, jak si mě vymustrovali. Mě je to fuk!

- Musíš bejt upravená. Je to nařízený. Musíš bejt předpisově oblečená, límeček na bundu a hotovo!

Chytla mě za límec a vysunula ho ven. Přitom ho upravovala do fazóny tak, že jsem si nebyla jistá svou rovnováhou.

- Já sedám na tuhle stoličku, abys věděla. Chci vidět na špehýrku, mít přehled, kdy sem kouknou a tak.

Já zas ne. Já radši na kousek nebe. Když se tam dívám, mám pocit, že tu snad ani nejsem. A co je za mými zády, tam za dveřmi se špehýrkou, v celé té jejich budově, mě nezajímá.

Usedám a dívám se. Modrého nebe sem předpisově pustili jen docela maličký proužek. Místo jednoho nebe nekonečného, je tu chudák nebe zamřížované a ještě je naporcováno do plechu jako do formiček na piškoty.

Copak je asi doma, copak je asi s přáteli...Myšlenka nemá dost síly prodrat se, kam by chtěla. Prostor celý je naprosto vyplněn. Mílno velké tělo ho ovládá. A nejen tělo! Vysílá

jednu informaci za druhou, vysvětluje a připomíná a dává pokyny a žádá ve všem mou plnou účast. Budiž! Je tu už osm měsíců. Nemůžu se jí vzdálit hned první den...

Ostatně začala zpívat:

Dněpr, Dněpr náš, Dněpr široký....

Hluboký alt dobře drží melodii. Nedělá mi potíže ho pochválit.

- A vůbec, je to pěkná ruská píseň, povídám.

Vyletěla jak puma:

- To je sovětská píseň! S o v ě t s k á, zapamatuj si to!

Snažím se vysvětlit, že je to národní píseň. Stará národní ruská píseň a že se o tom může přesvědčit, až bude venku z kriminálu.

Řve na mne nepřičetně. Bouchá pěstí do stolku. Lítá úzkou uličkou mezi postelemi a stolkem, pět kroků sem a pět kroků zpátky. Dupe a přiráží mne ke zdi. Jsem idiot, svině reakcionářská, kráva pitomá, hajzl. A žvaním a kecám. O Rusku nechce nic slyšet. Je to Sovětský svaz – náš osvoboditel. Od velké socialistické říjnové revoluce. Neexistuje už vůbec nic ruského, tvrdí vášnivě. Všechno je sovětské:

- Takovým lidem, jako seš ty, by se to hodilo! Takový lidi, jako ses ty, už měli dávno viset a byl by pokoj! A nepotřebujem žádný Československo. Dávno jsme měli být s o v ě t s k á republika. A byl by pokoj! Ale on to Bilak zařídí! To uvidíš! Dokud nebude prezidentem, můžou si takový reakcionáři, jako seš ty, vykládat o Rusku. Ale už to nebude dlouho trvat! A tahle věznice bude pak malá. Všechny ty reakcionáře, jako seš ty, je potřeba zavřít a postřílet! A bude konečně pokoj!!!

Mlčím. Nemá to cenu. Snažím se, abych nevnímala už dál ten příval urážek a hrubých slov. Nedělá mi to vlastně těžkosti. Všimla jsem si, že nás špehýrkou pozorují. Někdo snad čeká, že začnu běsnit taky. Musím se dokonce usmát té představě. Nikdy v životě jsem na nikoho neječela. Není to sebeovládání. Prostě to nesvedu. Chybí mi taková schopnost. Ani Míliny pěsti, co se míhají před mým obličejem mě nevyvedou z míry. Sedím jak přibitá. Taková je tedy Míla! Tak jsem se přece jen příliš nemýlila. V Míle. Mýlka. Milka... To je nemilé.

Pohrávám si s gramatikou, abych to líp unesla. Není to ale povzbuzující zjištění. Za jiných okolností bych se teď tiše bez hmbuku zvedla a odešla. Mílu bych nikdy už nechtěla vidět. Tady s ní musím žít. Jíst, spát, probouzet se. Každý den a kdoví jak dlouho...

Její záchvat trval snad celou půlhodinu. Pak síla hlasu zas odpovídala prostoru naší cely a nakonec nám zbylo ticho. Po chvíli se Míla rozhořčeně ptala:

- Proč mlčíš? Snad si nemyslíš, že budeš mlčet! To bych mohla být rovnou na samotce. Jsme tady dvě a ty máš povinnost se se mnou bavit!

Řekla jsem klidně, ale naprosto rozhodně:

- Pamatuj si, Mílo, kdykoliv začneš křičet, budu já vždycky mlčet. Budu si s tebou povídat, jen když se budeš chovat jako normální civilizovaný člověk. Jinak ne.

Vytáhla z bunkru dámu a hrály jsme s bílými a černými kostkami, jako by se nic nestalo. Přiznám se, že jsem ji nechala vyhrávat. Očividně si přála mít úspěch. Nebylo to z mé strany

nic velkorysého ani podbízivého. Prostě nemám potřebu dávat najevo převahu. Nikdy. Dokonce se mi to protiví.

Chci si i tady zachovat sama sebe. Proto když zadrnčí večerka, na posteli cvičím. Ne že bych to kdy doma dělala. Cítím jen, že si tu musím vytvořit vlastní svět. Hned od začátku. Od prvního dne. Své návyky a svoje jistoty. Že to tak musí být, nebo bych zahynula. Když se pak choulím do deky, doléhá ke mně z chodby známý, mírný, laskavý hlas:

- Paní referentko, prosím vás, dejte mi papír a tužku. Slíbila jsem panu vyšetřovateli domácí cvičení.

Dana! Dana Němcová. Chce se mi utíkat ke dveřím, zavolat na blízkou duši. Ale zas už je ticho. Jen ve mně se opakují Danina slova jak na gramofonové desce. A hned se domýšlím: Dana, naše moudrá Dana napíše jistě domácí cvičení na jedničku. Ta jim dá! To bude odpověď na jejich obvinění!

Skládám si kapesník na oči, aby mne žárovka nebudila. Ruce se sepnou na prsou. Myslím na všechny. Na maminku, děti, přátele. Míla se ale chce bavit. Vyprávět. Dělán, že spím. Ten čas si nedám vzít:

Bože, dopřej mi sílu přijímat s jasnou myslí všechno, co nemohu změnit, odvahu změnit, co změnit mohu a moudrost vždycky rozpoznat co je co.

Zvykám si na Mílu, na Ruzyň a její stereotyp. Podřizuju svůj mozek, své tělo a svoje přání novým okolnostem. Bez trpkosti. Ale nechci se celá vzdát – sama se opustit. Posouvám si jen své hranice a na těch lpím jako mezek! Abych si zachovala důstojnost a svoje člověčenství. Aby mne nepoznamenala nenávisť nebo strach. Na tom mi nejvíc záleží. Nedovolím, abych se seschla a ztratila uvnitř k nepoznání. V sobě. V tom se podřítit nemůžu, nesmím, nechci. Denně se zkoumám, potřebuju vědět, jestli se mi daří zůstat tu neporušená. Lekám se, jestli mám vůbec schopnost se tady ještě odhadnout. Musím si vystačit sama.

A kdybych byla alespoň sama. To bych si poradila. Jenže jsem s Mílou. Jen a jen s ní. Na sedmi čtverečních metrech a dvaceti pěti centimetrech. Musíme se sem vejít obě a se vším všudy. Nedá se nic dělat!

Ráno vstáváme dřív nežli ostatní. Zbytečně, ale přizpůsobím se. Míla rozdělí úkoly. Steleme každá svou postel. Uzoučké lehátko, kovovou konstrukci s molitanovou matrací. Skládáme deky a pyžama jako dvě skladačky. Předpisově. Do nařízených tvarů. Do ostrých hran. Chce se mi alespoň zasmát. Míla se někdy přidá, jindy mám pocit, že mě snad přizabije. A pořád komanduje, vybízí k rychlejšímu tempu:

- Tohle nic není, to by si koukala na vojně!

Není proč spěchat. Všude se ještě spí, jen šampónky vyšly na úklid. Bylo je slyšet cupitat kolem našich dveří. Mají celou hned vedle nás. A to je signál pro Mílu. Nemá smysl s ní diskutovat, že máme ještě řadu času. Podřizuju se a nic si neodpouštím. A nic si neusnadňuju. Když je řada na mě, lezu po kolenou a meju podlahu, každý koutek.

Míla to taky tak dělá. Denně se přitom díváme, co je zas špinavých chuchvalců ze šedých dek. Hledám a nacházím alespoň pro sebe na každé drobnosti nějakou radost a něco

veselého. Vlastně i na jejím hubování. A hlavně začínám prosbou o nový den: kéž není horší než včerejší!

Zvedáme na povel Mílinu postel. Každá na jednom konci. Tíha, ze které nebolí jenom ruce. Cítím ji v žaludku a také v břiše. Míla se často vzteká a všelijak postelí cloumá. Někdy i schválně. Pak jen tu tíhu držíme v rukou o něco déle. Zakázala jsem si toho všimát. Postele musí stát přes den na sobě. Jinak by na cele nebylo k hnutí. A je to předpis. Musí doléhat na puntík přesně. S rachotem do sebe zapadnout. Když se to povede na první poklus, je nám hned oběma líp.

Myjeme bunkr, zelené monstrum, ve kterém se schová všechen náš vzácný majetek. Míla ho denně přerovnává. Kousek chleba, co nám zbyl od včerejška, úlomek vevy, co mám na dietu. Někdy i jablko nebo tavený sýr. Otíráme židle i stůl. Drhneme pískem záchod. Míla tím pískem drhne i svoje zuby. Marně se snažím jí vysvětlit, jak si jen ničí sklovinu. Jsou to prý intelektuální řeči!

Nad záchodem si pouštíme ledovou vodu i na svá těla. Když drnčí budíček, máme už celou parádu za sebou a čekáme na snídani. Sem tam je z chodby slyšet ránu pendrekem do dveří cely. Někomu se nechce vstávat. Mílu pak těší náš předstih. Dávám jí za pravdu. Nikdo nám aspoň netříská do dveří. Sotva se věznice probere, už začne vysílat pozdravy z oken. Někdy má člověk dojem, že se tu sešli pod střechou nejzdvořilejší lidé světa. Marta s Ilonou přejí dobré jitro Dušánkovi, Maruška svému miláčkovvi a vedle nás všem trestancům dobrý den Křemílek s Vochomůrkou. Dvojhlasně. Jindy se věznice předhání v nejhrušších nadávkách. Míla pokaždé buší jakýsi vlastní tam-tam na zdi obou sousedních cel. Ovládá svůj pozdrav mistrně. Nikdy jsem nikoho neslyšela tlouct do zdi líp.

Po snídani je mi pokaždé nanic. Lítám na záchod třeba i desetkrát za sebou. Míla se tomu směje.

To všechno z ranního spěchu a napětí. Z uchvátané snídaně. Míla si k ní ani nesesedne. Nač jsou mi doktorský rady, prý žádné psychické a fyzické zátěže. Žádné stresy. Ach jo! Bouří se moje slinivka a vegetativní nervstvo. Promlouvám ke svým útrobám, aby mne neopouštěly. Aby zvládly ten nápor. Domlouvám jim a doufám, že si už konečně zvyknou. Nejhuř mi bývá zrovna při raportu. O půl deváté. Ještě že hlášení odbývá Míla. Vzorně a důležitě. Nikdy nic nepoplete. Nasadí uctivý tón. Zvláště když potřebujeme vložky, toaletní papír, kousek mýdla, anebo vyměnit tepláky. Referentka občas vysloví pochvalu za vzorně uklizenou celu. Míla je alespoň na chvíli spokojená.

V pondělí spěcháme po ránu ještě víc. Program je bohatší o jednu příjemnou událost. Už mezi stláním a snídání volá referentka vždycky stejně: ženy, připravte se na koupání...

Těšíme se na teplou vodu. Na čistou, třebas pomačkanou košili, spodní prádlo, ručník, ponožky... Mluvíme o tom požitku celý týden.

Koupelna je až na konci chodby. Už to nám dělá radost, že se projdeme. Ujít sto padesát kroků na jeden ráz, k tomu je tady málokdy příležitost. Chystáme se jak na výlet. Nic nezapomenout, prádlo, ručník, šampon, mýdlo, žínku. Pod tři sprchy odvádí referentka tři cely najednou. Nejmní šest vězeňkyň. Jenom já s Mílou máme tu výhodu, že jsme v koupelně samy. Abych se s nikým nesetkala, abych náhodou nezahlédla Danu nebo Jarmilu. Pokud možno ani žádnou jinou vězenkyni. Aby se se mnou nedal do řeči někdo jiný než Míla. Abych

se nedozvěděla nic o svých přátelích. Abych jim nemohla snad poslat vzkaz. Koupelna patří na chvíli tedy jen nám. Je to skvělé pouštět na sebe teplou vodu. Mydlit se. Šamponovat si vlasy. Jsme dvě a máme na to tři sprchy! To je naše výsada před ostatními. Nedovedu si představit, jak se tu ale myjí po šesti. A referentka je v koupelně nenechá o nic déle než nás! I tak je vlastně její zásluha, že nás vodí koupat jednou týdně. Předpis jí ukládá jednou za deset dní.

A zas: ani cestou z koupelny nesmím nikoho potkat. Jen jednou jsem z dálky zahlédla Jarmilu Bělíkovou, ale to se mnou začala referentka tak divoce cloumat, jak mne stavěla čelem ke zdi, že jsem div neupadla. Později mne vedl zas bachař k výslechu po schodech a u výtahové šachty jsme se mýjeli s Vaškem Malým. Provázela ho skupina estébáků. Pozdravili jsme se jen očima. U lékaře jsem jednou zahlédla na vteřinu Jirku Dienstbiera. Máme být zřejmě izolováni. Všichni bachaři to pečlivě a skoro se zdarem sřeží. Mají asi příkaz. I když jdeme na vycházku. Ta bývá každý den. Kromě soboty, neděle a svátků. Nebo když hodně prší.

S napětím čekáme, až vycházkář od katru oznámí nástup, Máme povinnost připravit se. Stát u dveří a čekat, až otevrou naši celu. Někdy i odstavit postele, aby se kontrola přesvědčila, že tu nic neskrýváme, že jsou mřížve i plechové piškoty neporušené, že se snad nechystáme na útěk.

Po chodbě procházejí husím pochodem nejdříve vězeňkyně z ostatních cel. Většinou po šesti. Mezi nimi je někde Dana a Jarmila. Někdy se zkusím podívat kukátkem, třeba jim zahlédnu alespoň hlavy. Mám vždycky smůlu. Jarmilu ale dost často slyším. Občas mne zavolá, anebo do našich dveří na pozdrav kopne. Nevím, jak se jí tohle daří. Mne referentka nespustí z očí. Otvírá naší celu, až když je chodba úplně prázdná a ještě se za mnou dívá. Jestli jdu předpisově.

Cesta ke dvorkům vede po schodech z prvního patra až na vězeňský dvůr. Jeho plocha, obklopená vysokými šestipatrovými budovami, je rozdělená na několik částí. Znáám jenom tu, kde jsou dvorky. Kotce. Jeden od druhého dělí vysoká zeď. Jsou snad jen o krok delší než naše cela. Místo střechy máme nad hlavami drátěnou síť. Dvorků je dvanáct a vystřídá se v nich denně celá věznice. Tři sta a možná i čtyři sta lidí. Jednou za tři týdny sem nosíme všechny své deky. Skoro osm set dek. Na povel je pak na dvorcích vytřepáváme. Vysoko nad naše hlavy a nad drátěnou síť stoupají oblaka prachu. Kuckáme jak nás to dusí. A potom čekáme, až se prach usadí na nás a na zem. Vážu si přitom přes ústa kapesník. Jinak mi křupe písek v zubech. Dvorky se nikdy neuklízejí. Jsou plné špíny, staré i nové, žlutozelených plivanců, zaschlých i čerstvých a někdy i louží vody a bahna. Je kumšt se v tom procházet a přece se procházím ráda. Rozcvičuju si tělo. Bolí. Kosti jsou ztuhlé zimou a nedostatkem pohybu. Když máme štěstí a slunce si v některém cípu dvorka najde část naší zdi, opřu se o ni a nastavím alespoň tvář. Opaluju se. Rozehřívám se. Naše cela je na sever a je v ní chladno i uprostřed nejparnějšího léta.

Pokaždé na dvorku notuju Hutkovku:... „a podle litery paragraf šavle, teď dumej o právu, Havlíčku, Havle!“ Zpívám ji na zapřenou, beze slov, jenom tu melodii... lalala, lalala...

A vždycky s napětím čekám. Doufám. Třeba se odněkud ozve známý hlas, třeba se někdo přidá. Třeba se mezi mřížemi některého z těch čtyřiceti dvou oken mužských cel ukáže stín známé tváře. Musí tu přece někde být! Pátrám v těch oknech bezvýsledně. Vlastně jen jednou

jsem zahlédla na chvilku hlavu Vaška Havla. A jednou jsem zaslechla někoho říkat své jméno. Bylo to z dálky. Nerozeznala jsem hlas. Ale měla jsem rázem povznesenou náladu.

Občas na oprýskaných zdech dvorku najdu nápis: VONS. To snad někdo z našich vyryl kamínkem, zbytkem omítky, nebo tuhou, kterou si pronesl v obrubě tepláků. Využil nestřežené chvíle. Když se vycházkářka zrovna nedívala. Prochází po lávce nad námi sem tam a pozoruje z výšky všech dvanáct klecí. Nečekaně se ohlíží, napomíná, zakazuje nám na sebe volat, zpívat, pískat, smát se i psát. Trestá zákazem balíčku nebo dírou. Přesto se volá, zpívá, píská i píše vzkazy na zdech. Ani já někdy neodolám. Když najdu nápis VONS, připišu alespoň CH 77, nebo své křestní jméno. Naučila jsem se už taky využít příhodný okamžik. Dovedu už taky ošidit vycházkářku i Mílu.

Dopoledne rachotí při našich vycházkách sbíječky a v klecích je cítit spalující se nafta. Dvůr je jak v namodralé cloně. Věznice se přestavuje. Míla je nadšená. Rozkročí se doprostřed dvorku a povzbuzuje:

- Jen makejte, muklové, brzo bude potřeba věznici větší! Tyhle zdi budou pukat! Tak do toho, muklové, a hněte sebou! Pak začne zpívat svou zamilovanou: Já do hry dávám víc, vždyť jsem to já, ty ne, kdo dává víc! Její volání a zpěv se ztrácí v hluku, ale Míla se aspoň může vyřadit. Někdy si hvízdá. Bezvadně, to musím říct. Odpoledne bývá vycházka bez rámusu. Zato je slyšet ze sousedních dvorků čilá společenská konverzace. Všude jsou nejmíň po šesti, tři cely najednou. A tak i k nám pronikne občas nějaká nová vězeňská senzace. My s Mílou jsme ale vždycky samy. Vodí nás pravidelně do dvorku s číslem 8, nebo 9, někdy 12.

Z oken nás při vycházce pozorují muži. Píší nám prstovou abecedou své vzkazy, volají, komentují a někdy nám hází na dvorky cigarety. Jsou vynalézaví. Protáhnou mřížemi úzkou dlouhou trubičku, nejspíš stočenou z Rudého práva, nasměrují a pak silně fouknou. Z trubičky jak z kanónu vyletí cigareta. Pro vězně je to napínavé divadlo. Vycházkářka ho nemá zaregistrovat. Když se to nepodaří, čeká nás filcunk. Bachařky běhají po dvorcích a prohlížejí všechno. Vlasy, tepláky, podprsenky i oškubané pantofle.

Na dvorku dělám pokaždé dlouhý nos do okna ve čtvrtém patře. Stojí tam na parapetu květináč. Okno patří kanceláři mého vyšetřovatele. Je to nesmyslná hloupost, ale nemůžu si ji nikdy odpustit. Začala jsem hned první den a už s ní nemůžu přestat.

Vycházka je vždycky osvěžení. I když je výhled omezen jen do vysokých zdí, na obrovitý komín, vězeňská okna a střechy. Není tu stopa po zeleni, ale je to změna. Máme na chvilku víc vzduchu a světla. To hlavně, světla. A větší kus oblohy, než nám ji poskytne cela. Tmavá, studená, věčně stejná. Tady je přece jen život. Sem tam přeletí holub, zabloudí motýl, kos, vrabec nebo vrána. Někdy nám kreslí bílé kudrlinky po obloze i túčko. Vycházka a všechny dojmy z ní jsou tématem na zbytek dne. Když má Míla chuť povídat, anebo když se k ní vracím v myšlenkách sama.

Úterý mám taky ráda. Po snídani odevzdáváme knížky a čekáme s napětím na nový příděl. Mám štěstí. Ze tří se vždycky najdou aspoň dvě, které čtu s velkou chutí. I když je dávno znám, i když jsou často poškozené, potřhané, chybí v nich listy a jsou plné vzkazů a obrázků. Neumím si představit na cele nic pěknějšího, než číst si knihu. Jenomže mám ukrutně málo času. Míla si stále vyžaduje mou společnost. Aspoň se na knížku tím víc těším. Míla má několik příběhů, které mi líčí dokola. Známe je už skoro nazpaměť. Umí je našťastí dobře vyprávět a tak se mám pokaždé čemu zasmát.

Často má na tapetě Aljošu. Vždycky ho znovu popíše od hlavy k patě. Černovlasý, černooký, krasavec, výška 190 centimetrů. Štíhlý, sportovní typ. Muž, za kterým se ženy otáčejí. Kdysi ji operoval a už se ho nezbavila. Pana doktora. Vypůjčila si kvůli němu i na auto. Aby ji vozil. Jen tak. Když měli náladu, sebrali se a jeli. Řídit auto, to ho bavilo. Teď je v Paříži. Na dva roky. Míla mu nemůže zakazit příležitost. O jejím zatčení prý ani neví.

Míla mi kreslí donekonečna na papír plán svého bytu v hotelovém domě v Praze na Petřinách. Komfort pro vybrané lidi. Činže dvanáct set měsíčně. Vím jak je velká předsíň, kde stojí gauč či vlastně letiště, kde lampa a telefon, jaká je kuchyň, záclony, co k čemu barevně ladí. Matrace jsou jak šachovnice, medová střídá hnědou. A k tomu koberec padané listí.

- Co bych řekla fialové?
- Nemám tu barvu ráda.

- Když se dá s nachovou dohromady, to by si koukala!
- Nechám se přesvědčit. Proč ne.

Ráno se Aljoša holí. Zapne si strojek u zrcadla a volá: Zlato!... kávu! A Míla utíká s podnosem. Aljoša svou kávu dopije, strojek ztichne a bytem se ozve: Zlato!... košile!

Míla se žene s ramínkem. Zlato! ... cigareta! Zlato! ... Kravata! Zlato....

Víc z něho po ránu nedostane. Někdy se tomu směje a chce, abych jejího Aljošu obdivovala. Někdy se ale zlobí:

- Já mu dám zlato! No řekni, kdo by byl takovej pitomec, jako jsem já!

Nadává na Aljošu. Chce, abych s ní na něj hubovala. Ale jen trochu, moc ne. Bruslím v tom jak se dá. Míla se někdy rozbere. Proč je tak škaredá! Proč je sama a proč ji nikdo nemá rád. Proč váží metrů! Proč jí nikdo do věznice ani nenapíše... V takových chvílích tuším, že Aljoša není, že si ho vymyslela! Musím ji povzbuzovat. Dá mi to trochu práce. Pláč se pak zase mění v nadávky na reakcionářskou svini, kretěna.

Když je Míla v pohodě, vypráví o cestách do Šárky ke Džbánu na koupání. Se svými přáteli, Janou, Zdenou a Frantou a malou Janičkou.

- To bys musela vidět! Vlečeme sebou tašky řízků a piva. Představ si tohle tělo ve vodě. Já neumím plavat! Je to jako na divadle. Když se ponořím, hned voda stoupne. Vždycky u toho ječím a všichni kolem jen zírají. Kamarádi na mě rvou nafukovací kolo. Umíš si představit, jak to vypadá? Na tomhle těle? Lidi se ženou na břeh, parádní vystoupení! S potleskem.

Přijíždí ke mně i plavčík. Plácám se ve vodě a křičím, aby hned zmizel, nebo mu tu jeho bárku potopím. Chytám mu za veslo. No, strašná psina! Když vylezu z vody, sednu si na deku a žeru ty řízky. Jeden za druhým a piju pivo. Flašku po flašce. A volám na lidi: vy paďouři hubený, vezte si příklad, takhle se to dělá. To je sport! I malá Jana se ve škole chlubí, že má nejtlustší tetu z Prahy. Musela jsem jít jednou ke škole. Aby jí děti uvěřily. Vyhrála to. Všichni uznali, že má nejtlustší tetu, tak co chceš?....

Smějeme se....

Taky má pěknou scénku s vyšetřovatelem. Jak pro ni přišel. Odvedl si ji z domova, z bytu na Petřinách jen v letních šatičkách, s kapesníčkem, klíči a občankou. Jen něco malého vysvětlit na okrsek. A už ji nepustili. Namísto domů ji odvezli do Ruzyně. Ta scénka se jmenuje Milej zlatej. Stačí jen říct ta dvě slova a Míla ji sehraje perfektně. Milej zlatej byl její vyšetřovatel. Tak ho oslovovala několik hodin na okrsku. Až se neovládl, chytil se za hlavu a zoufale volal: Neříkejte mi milej zlatej, neříkejte mi milej zlatej! Utekl z místnosti. Nevydržel.

Když Míla vede svůj velký boj, začne mi nejdříve vyprávět vlastní případ. Nevím, jestli popravdě, písemné obvinění jsem nikdy neviděla. Nikdy se mi s ním nepochlubila. Pracovala prý na Ústřední radě odborů a kritizovala na schůzi nějakého vysoce postaveného soudruha za to, že zpronevěřil půl miliónu. A pak dala výpověď. Nemohla ale nikde dostat práci. Vyplňovala dotazníky a když na ní přišel kádrový posudek, všude ji odmítli. Skončila jako uklízečka a dělala dluhy. Neměla na činži v domě hotelového typu a dluhy nevracela. Bylo to nakonec čtyřicet tisíc. Vyfasovala za ně 2 roky a devět měsíců. Pro podvody. Odvolávala se. Psala na všechny strany. Čekala, že bude rehabilitovaná. Tvrdila, že se do dluhů nedostala vlastní vinou. Žádala zpět ušlý výdělek. Věřila, že si na ni soudruh Bilak nebo Sověti, jak říkala, vzpomenu a vrátí jí znovu práci odpovídající jejímu třídnímu uvědomění. To zdůrazňovala – své třídní uvědomění. Byla prý na všech stavbách mládeže a měla prý řadu odznaků a děkovných dopisů. Poslední od soudruha Husáka za svůj postoj v roce 1968. A nic jí to nebylo platné.....

Někdy své vyprávění ani nedokončila. Něco ji napadlo, sedla ke stolu a psala novou stížnost. Krouhala versatilku a gumovala celé odstavce. Stížnost se přesto rozrůstala do velkých rozměrů. Nakonec mi ji deklamovala. Ale jen vybrané části – pasáže tohoto druhu: Soudruhu, na místo kde pracuješ, jsi se nedostal sám. Zvolil tě lid. I já. Jsi představitel naší socialistické společnosti. Zodpovídáš se svému lidu. Je to tvá povinnost. Žádám tě, abys vyšetřil můj případ....

Určitě měla v té chvíli pocit, že stojí na tribuně. Jakoby mluvila ke shromáždění, k davu. Zaujatá svým přednesem, gesty. Neměla jsem nikdy odvahu ji v takové chvíli vyrušit. Upínala se ke svým frázím, ale člověk v cele se musí k něčemu upínat....

Někdy měla touhu být ministríní. Kultury nebo školství. Bylo jí čtyřicet pět, měla jen obecnou školu a tři roky v měšťance, dvouletou vojnu a stavby mládeže za sebou a tak si troufala. Snad i svým představám věřila. Právě ona má přece v socialistické zemi perspektivu! Těšila se, jak bude těm intelektuálům šlapat po prstech. Vysoké školy by dala hned první den zavřít. Na nic nejsou. Že to už před ní udělal Hitler, ji vůbec neodradilo. Usmlouvala jsem s ní jen filosofii. Nakonec pomohl jediný argument: kde by se lidi naučili znát Lenina, Marxe a Engelse? To ji s filosofií usmířilo. Tentokrát mi dokonce navrhla, že bych jí mohla – až bude ve funkci ministra kultury – řídit tiskové oddělení. Měla zvlášť dobrou náladu a tvrdila, že by si mě tam dokázala uhlídat!

Jednou jsme luštily křížovku. Povídám:

- Mílo, máš příležitost, bylas na vojně. Malý vojenský útvar na pět písmen, přemýšlej!

Jak když ji uštkla zmije:

- Nic ti neřeknu. Ty jsi vyzvědačka! Ty jsi třídní nepřítel. Nic se ode mě nedovíš, ty reakcionářská krávo, idiote, blbče, kreténe vyzvědačská! Jen až to sověti vezmou do rukou, ty

budeš v hajzlu! A věznice bude malá. Dobře, že ji stavěj, dobře, že ji rozšiřují, ale stejně se sem všichni nevejdete, vy svině reakcionářsky!

A bylo po nadějích! Kdepak já a tisková na ministerstvu kultury!

Snažila jsem se nebrat její záchvaty na vědomí. Nemůžu říct, že vždycky s úspěchem. Někdy jsem její slova zaznamenávala víc, než jsem si přála. Ale bylo mezi námi jasno: když začne křičet, nadávat, vyhrožovat, mlčím. Bývá to téměř denně. Pak mám čas na knížku. Aspoň že tak.

Jednou vydržela řvát na mne celé dva dny. Až do večerky a hned zas při budíčku. Postel jsem zdvíhala na rukou úplně sama. Nevím, kde jsem přišla k té síle! Nemohla jsem ale porušit za žádnou cenu své rozhodnutí. I kdybych se měla přerazit. Nepromluvila jsem nikdy dřív. Vždycky jsem čekala, až se uklidní. Jednou se mi i omluvila. Že to tak nemyslela. Žádala jsem ji, aby ušetřila sebe i mne toho omlouvání: chovej se, prosím tě, vždycky tak, aby ses omlouvat nemusela!

Bylo to málo platné.

Jedno jsem také pochopila. Míla mne tady v cele měla na starosti. Chodila o mně referovat. Co dělám, jak se tvářím, když přijdu po výsledku, o čem mluvím a kdoví co ještě. Bonzovala. Vracela se pak vždycky s krabičkou Clejí, jednou dokonce s celým kartonem. Představovala jsem si její výpovědi. Představovala jsem si, jak s vyšetřovatelem dává dohromady Čtení o vyzvědačce a mazané reakcionářce... Na čtyřech papírech se třemi kopíraky a vlastními podpisy. Anebo bez nich?

Bylo to k smíchu....

Ale ten smích mi radost nepřinášel....

Skoro každý den si pro mne přicházel předváděč a odváděl mě k výsledku. Někdy dopoledne, někdy odpoledne a někdy s polední pauzou na celý den. Vždycky to bylo nečekaně. Otevřel celu, přečetl moje jméno a nařídil odchod. Tvářil se nezúčastněně a asi to nepředstíral. Já ale pozorovala, že se mi pokaždé něco uvnitř sevře. Něco nepříjemného se nahrnulo do hlavy a rozlézalo po těle. Šla jsem pak chodbou s ním jako omámená. Trvalo několik dní, než jsem si našla lék. Kdykoli se pak předváděč objevil, zeptala jsem se udiveně, kam že to vlastně mám jít. A vždycky jsem požádala, aby počkal. Že se musím učesat, najít si tužku, brýle, kapesník, anebo dojít na záchod. Má žádost byla tak naléhavá, že vždycky jenom zabručel: tak dělejte!

Získala jsem několik vteřin. Čas. A právě ten jsem potřebovala. Jen nejít slepě a poslušně hned jak si vzpomenou! Nebýt jako ovce. Pomáhala mi ta moje malá vzpoura proti mocným, kteří počítají s momentem překvapení, s úzkostí, se strachem. Nepříjemný pocit neměl už kdy mne zaskočit, zahltit. Vyhrála jsem nad ním a cesta k výsledku mi začala být stejně lhostejná jako i výslech sám. Byl to dobrý lék a používala jsem ho pak už vždycky s úspěchem.

Major Špaček měl pokaždé v zásobě ve svém bloku několik stran otázek, připravených vlastní rukou svým špičatým písmem. Nepamatuju se na žádnou z nich, protože jsem se rozhodla, že si je prostě pamatovat nebudu. Ať se ptal na cokoli, vždycky jsem reagovala stejně.

- Odmítám vypovídat.

Nebylo v tom ani za mák hrdinství, ale docela obyčejné pohodlí. Nechtělo se mi unavovat se nesmysly, přemýšlet, co tím, či oním sleduje, kam míří a jakou konstrukci chce stavět na svých vylhaných základech. Aby ji budoval, v tom jsem mu zabránit nemohla, ale stejně tak jsem se nemohla na ní podílet. Ničím, ani slůvkem.

Tak by byl mohl výslech skončit vždycky za pár minut. Vyšetřovatel se ale domníval, že mi ta jednotvárnost odpovědí přece jen nevydrží. Snažil se mi ji znechutit, jak se dalo. Každou svou otázku nesčíslněkrát opakoval. A tak jsem i já nesčíslněkrát a jako stroj, znovu a znovu opakovala:

- Odmítám vypovídat.

V jednu chvíli se mi už přece jen zdálo malinko trapné, když jsem ta dvě slova stále opakovala. Ale rychle mě to zas přešlo. Já si mám připadat trapně? Já? A proč já? Je to přece on, kdo by se měl stydět! Kdo by měl cítit, že chléb náš vezdejší získává odporným způsobem. A zas už mi nedělalo potíže otvírat pusu jen na ta dvě slova, věčně stejná a kolem dokola:

Odmítám vypovídat. Vždyť jsem vám řekla, odmítám vypovídat, napište odmítám vypovídat. Nevzdával se. Řadil slova jednou tak a zase pozpátku, převracel jejich smysl a pentlil je s novou a novou houževnatostí. A vytrvale žádal vysvětlení. Někdy se přitom tvářil jak mílius, nabízel lehkou konverzaci a jindy se kabonil hrůzostrašně, jakoby měl snad nastat konec světa. Zdvihal se ze židle a promyšleně odcházel z místnosti a zas se objevoval, tvářil se tajemně a zase bezelstně, telefonoval komusi a nechal se odvolávat k telefonu. Občas mu někdo přinesl lísteček se vzkazem, který měl obsahovat nějakou veledůležitou informaci. Zkoušel si zkrátka všechny své vyšetřovatelské triky a já se jen z jeho tváře snažila dovědět, jestli se je učil používat na vysoké škole StB, nebo ho takhle vycvičila letitá praxe. Kdo asi sedával tady s ním přede mnou, na kom své triky zdokonaloval, kdo byl ten první, na kom je zkoušel! Až jsem se otrásla tou hrůznou představou.

Není už žádný mladíček. Prošedlé vlasy, tvář není bez vrásek. Masitý obličej se měnil chvílemi v dobráka, ale to bylo jenom zdání. Rychle se z něj dokázal vyklubat pohled tak mstivý, tvrdý, krutý a zlý, že by to člověk nečekal. Co asi dříme v té hlavě s nízkým čelem a kdy a jak se tu na Ruzyni zabydlela celá ta jeho sporá postava!

Snažila jsem se představit, jak asi vypadá šedá kůra mozková, která nachází radost a uspokojení z práce, jen když se jí podaří někoho pokořit, někomu ublížit, někoho postrašit, nebo obelstít. Jak pracují asi takové mozkové závity, které se na plné obrátky zaměstnávají jenom úskoky, podrazy, podvody a lži. Od rána do večera, po celé roky. Čím víc, tím líp. Člověk je přece stvořen s touhou po kráse, pravdě, těší ho vidět, vnímat a konat dobro! Z ničeho nic se mě vypytał na pobyt v cele, na moji spoluvězeňkyni, jak jsem s ní spokojená, co je to vlastně zač. Tak se ptal on, který psychopata Mílu pro mne do cely promyšleně vybíral! Jen abych neměla na cele klid. Abych dostávala do těla a on s tím neměl vůbec nic společného! Aby mu bonzovala, aby mu donášela za krabičku cigaret a nějaké sliby, které se jenom slibují. Bylo to jasné jako facka.

Jednou mi nabízel nedělní výlet na jeho vlastní chatu, když si s ním budu povídat, samozřejmě. Pak zase setkání s mojí rodinou, matkou a syny, když budu rozumná, samozřejmě. Měl plno přátelské účasti a obav o můj osud. Jindy zase vyhrožoval, že špatně dopadnu a že už na mne všechno stejně ostatní řekli, že jsem už vlastně jediná, kdo z Výboru na ochranu nespravedlivě stíhaných odmítá vypovídat. Na důkaz toho mi občas svěřil nějakou informaci, která se zdála pravděpodobná. Nedala jsem se pohnout žádným způsobem. K žertu ani k debatě. Jen žádné přátelské žvanění a taky žádné vysvětlování. Střežila jsem si svou vymezenou roli. Když příliš naléhal, připomínala jsem mu i tu jeho:

- Podívejte se, nic si přece nebudeme předstírat. Vy jste vyšetřovatel, tak si vyšetřujte, když vás to baví a živí. Ale pozor! Já jsem tu obviněná a ponesu důsledky za to, co vy si na mně vymyslíte. Budu se teda aspoň chovat tak, jak chci já. Protože já sedím v cele. Vy ne.

- Radím vám ve vašem zájmu, říkal často.

- Vy mně? V mém zájmu? Dovolte, abych se zasmála. Snad nemyslíte, že tomu někdy uvěřím!

- Takhle si vysloužíte jen pořádný trest, spouštěl hrůzu.

- Kolik? Doživotí? Vyzvídala jsem.

Má lhostejnost mu vyrážela dech:

- Prosím vás. Doživotí to samozřejmě nebude, ale pár let určitě!

- Tak vidíte. A kdyby i doživotí. Chodím po světě už celých 53 roků. To je dost dlouhá doba! A nebojím se vás. Dávno jste mě odnaučili třást se strachy. Slídíte za mnou vy a ti vaši pomocníci, vyhrožujete mi, zavírate mě, upíráte mi základní lidská práva. Jen proto, že jsem podepsala Chartu 77, jen proto, že žádám respektování zákonů. Na svém případě vidím, jak je dobře, že jsem ji podepsala. Nemám se čeho bát. Já ne. Nic zlého jsem v životě neudělala a to je pro mne důležité! Myslíte, že se tak třesu o ten svůj holý živůtek? Ostatně není můj. Byl mi jen propůjčen na vymezenou dobu. To, co vy říkáte, je mi fuk! Za žádnou cenu bych s vámi neměnila!

Všechno, co dělal a říkal, mi bylo docela fuk. Byl z toho mého klidu celý rozčilený.

Seděla jsem na určené židli u psacího stolu, pozorovala s důkladností chudičké vybavení jeho kanceláře. Byla velká jako dvě cely. A šedá a nudná. Nezachránilo ji ani slunce, které se procházelo v tu dobu zrovna celé dny oblohou bez mráčku, až země pukala. Svítlo mu do tváře a mně do zad. Já se vyhřívala, protože jsem z cely přicházela v teplácích, prokřehlá, a on se potil v košilkách z tuzexu s vyhrnutými rukávy, v plátěných kalhotách, protože vykazoval nesmyslnou a nemorální činnost, aby se zdůvodnil. Před sebou a svými nadřízenými. Vytahoval z šedé kovové skříně, kterou vždycky důležitě odpečetil, krabici s mými zabavenými položkami. Útržky papírků, moje notýsky, moje knížky a zprávy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných; to byly jeho důkazy o mojí trestné činnosti. Tak to říkal. Přehraboval se v nich a stále opakoval:

- No, paní Bednářová, no tak, paní Bednářová, jak to zdůvodníte? Jak to vysvětlíte? No, jak odpovíte, no, no, no, paní Bednářová!

- Odmítám vypovídat.

- Neseďte mi tu jak na posvícení, rozzlobil se.
- Já se teď procházím v lese, řekla jsem.

Nadzvedl se na židli, jak ho to překvapilo:

- Není vám dobře?

- Ne, nepřeskočilo mi, neradujte se. Prostě se procházím v lese. Nebaví mě pořád poslouchat ty vaše stejné otázky a tak se špacíruju. Teď jsem zrovna u svaté Anny. Roste tam vysoký les a slunce se míhá za kmeny stromů. Našlapuju si to mechem....

Major Špaček se naštvál. Myslel, že si dělám legraci. Ale já se opravdu procházela. A pak, potřebovala jsem si zjistit, jak daleko až můžu. V takovém případě je dobré odvážit se raději dál než blíž, slevit se dá vždycky! Jednou jsem si zas chtěla vyzkoušet, jestli major Špaček vydrží můj upřený pohled. Byl zrovna útočný; a tak mi nedělalo potíže vytrvale a bez mrknutí mu koukat do očí. Zase mě popadla ta zlomyslná posedlost, jaká mě vždycky potrefila na vycházkovém dvorku. A místo dlouhého nosu, namířeného do okna s květináčem na parapetu, jsem si jen opřela lokty o stůl, hlavu si dala do dlaní /ta troufalost!/ a dívala se. Nechávala jsem si záležet, aby mi k tomu kolem rtů sedělo pohrdání. Umínila jsem si ho tam mít. Všechno, které jsem zchrastila v tu chvíli dohromady. Tak! Přestože jsem takovou věc v životě nikdy nedělala, ani mě nikdy nenapadla, byla jsem úspěšná. Major několikrát sklopil a znovu zvedl oči. Nevěděl si rady s touhle mou malou drzostí. Nemám se čím chlubit, když to tak zpětně hodnotím, ale nešť! Jak říkávala moje babička. Nešť!

Těšila mě jeho momentální nejistota. Ó běda, co všechno nepěkného se tady ještě naučím! Nedej, nedopušť, Bože!

Otevřeným oknem sem do jeho kanceláře doléhal hovor.

Zrovna byla vycházka. V kotcích s drátěnou střechou. Major Špaček mi nabídl, abych se podívala z okna, jak vypadá ze shora taková vězeňská promenáda. Odmítla jsem. Nechtělo se mi zapamatovat si ten ponižující obrázek, nosit ho s sebou už navždycky. Stačí, co vidět musím...

Major Špaček zavolal nakonec písarčku Krásovou. Tak se jmenovala. Krásné měla opravdu jenom jméno. Přinášela mu bonbony a vařila mu kávu. Taky mu říkala láskyplně Honzíčku. Byla v mém věku a vypadala, že to s ním tady táhne už nejmíň přes třicet let. Myslím ten přetěžký úděl české tajné policie.

Usedla za stroj k malému stolku a začala sepisovat. Vlastně skládat papíry, čtyři bílé a tři kopíraky mezi ně; dodávala nesmyslnému výsledku aspoň převelice důležitou a přepečlivou úpravu. Začínala vždycky stejně, asi tak dvanáct úhozů od kraje.

Výslech započal.... Datum a hodina, obviněná Bednářová a takové formality. Pak jí major Špaček ze svého bloku diktoval otázku, která se táhla na čtyři až pět řádků. Byly to řádky úhledné, bez překlepů. Byla to otázka, kterou mi už dávno zobracel ze všech stran a na kterou jsem už dávno nesčíslněkrát odpověděla. Že totiž odmítám vypovídat. On se ale teď znovu ptal, co na to já.

- Odmítám vypovídat.

A zase to začalo. A znovu dokola. Před touhle Krásovou jsem měla vypadat jako úplný blbec. Jenže to mi už vůbec nevadilo. A tak nakonec napsala do nového odstavce: Odpověď: - to slovo podtrhla a za něj udělala úhlednou dvojtečku a pak i konečně napsala mé: odmítám vypovídat.

A byla tu další otázka dlouhá jako Lovosice. A znovu totéž, odstavec po odstavci, až se jim společně podařilo zaplnit tři nebo čtyři listy. No a pak už jen konstatování: Výslech byl ukončen v Major se podíval na hodinky. Já mu v té chvíli na ně koukala vždycky honem taky. Nejméně dvacet minut si přidal. Bude to zřejmě líp vypadat. Čím delší výslech, tím větší snaha, snad tím víc peněz a kdoví co ještě.

Ale dvě věci byly i u výslechu přece jen příjemné. Major míval na kalendáři přišpendleny dopisy. Od mé maminky a mých dětí. Pokaždé jsem tam mrkla a těšila se, že mi je po skončení výslechu předá. Někdy byly tak proškrtané a cenzurované – tedy majorem Špačkem – začerněné, že nebylo možné dovědět se ze čtyř stránek, o čem to vlastně z domova píše. Ale bylo to známé písmo mých nejmilejších a to jsem si s posvátnou úctou pak odnášela na celu a hladila ho očima snad do nekonečna. Druhou radostí byl advokát. Několik dní jsem se ho marně dožadovala. Než jsem se dočkala, posmíval se mi major Špaček, že doktor Motejl mou obhajobu stejně nepřijme. Byla to pravda. Ale ta radost, kterou jsem měla, když se u výslechu konečně objevil, se popsat nedá! Doktor Motejl mi vysvětlil, že moji kauzu převzít nemůže, ale že mi zajistil náhradu, doktora Klouzu. Pochopila jsem jeho nevyřčené důvody a souhlasila s návrhem. Nikdy nezapomenu, jak v šedé, nudné majorově místnosti zazněl aspoň na chvíli po několika dnech znovu lidský hlas. Konečně pár normálních vět a taky jedno spiklenecké povzbudivé mrknutí mezi dveřmi, když se doktor Motejl se mnou loučil.

Pak přicházel doktor Klouza. Jeho klid a tiché, vždycky ale stejně vyrovnané, věcné a neústupné jednání mi imponovalo. Měla jsem pocit, že sebou přiváží do Ruzyně kus mého domova, kus jistoty a důstojnosti, až jsem se z toho snad vznášela.

Když u výslechu zrovna nebyl, major Špaček si dával záležet, aby mého obhájce v narážkách snižoval na bezvýznamnou figurku. Potřeboval si tak zřejmě posilovat své sebevědomí a podtrhovat svou všemocnost.

A právě tyto okamžiky mi prozradily, že major Špaček dobře ví, čemu to slouží, k čemu se propůjčuje, že si je vědom svého odporného poslání naprosto cynicky. Ostatně, chtělo se mi ho usvědčit. Zeptala jsem se:

- Co vlastně vypravujete doma dětem?

- Jak to myslíte, reagoval hned v důvěře, že se snad přece jen do nějaké řeči dám.

- Každý otec, když přijde domů, povídá o své práci, o tom, co v zaměstnání prožil, co se mu povedlo, třeba upéct rohlíky, dojet s nákladním vlakem na určité místo a tak. Takové povídání dělá přece domov domovem. Proto se ptám. Co vlastně vypravujete doma dětem vy? Že dáváte zavírat lidi, kteří nic zlého neudělali, že máte radost, když se vás bojí, nebo co? Že teď celé dny sedáte s jednou tvrdohlavou bábou, která mele furt stejně: odmítám vypovídat, nic trestného jsem neudělala a že vás to štve, nebo co?

- Tak za prvé, povídal major Špaček – jsem vázán služebním tajemstvím a doma nepovídám nic. A za druhé, mám už své dva syny dospělé.

Aha!

Jednou, jakoby náhodou a přitom schválně, nechal mě major Špaček s písáčkou Krásovou o samotě. Bylo ticho. Jenže ne na dlouho. Písáčka Krásová se na mě obrátila:

- Paní Bednářová, to vy s náma tak pohrdáte, že si nechcete od nás vzít ani kávu, ani cigaretu, ani sklenici vody?

- Mám takovou zásadu, řekla jsem na to.

Písáčka Krásová vstala od psacího stroje a začala rázovat místností sem tam. Podobala se najednou Míle, jen byla malá a drobná a na své rázování měla dvakrát tolik místa. Ale hlas zvyšovala taky víc a víc, až už to skoro dál nešlo:

- Tak vy s náma pohrdáte! Vy! To zrovna vy. Vy, která byste nás v osmašedesátém roce nejraději věšela. To byl ten váš socialismus s lidskou tváří! Šibenice jste na nás měli připravené, všet jste nás chtěli!

- Tak dost! - řekla jsem rozhodně. – Nechte toho! Na šibenici se pamatuju jen z padesátých let. Vím, že na nich zahynuli nevinní lidé. Že naše bezpečnost zavírala čestné lidi a právě tady na Ruzyni je týrala a mučila a nutila z nich přiznání k činům, které nikdy nespáchali. Nechala popravovat nevinné lidi. A taky Miladu Horákovou. To vím. Ale o žádných šibenicích ani popravách ani nezákonnostech z roku šedesát osm nevím. Nic takového totiž tehdy nebylo a vy to dobře víte. A žádám vás, abyste si zas sedla ke stroji a starala se jen o své spisky – zápisky. Nebudu s váma o ničem hovořit. Nenamáhejte se!

Přestala křičet, chvíli se ještě rozbíhala ode zdi ke zdi sem a pak zase tam a pak si sedla a už byl od ní pokoj. O padesátých letech tu totiž neslyšeli rádi. Tím víc jsem jim zločiny té doby při každé příležitosti připomínala.

Za nějakou dobu se vrátil major Špaček. Byl samý úsměv a žert. Ale byla to jen maska. Cítila jsem to. Sliboval si víc od toho naaranžovaného vystoupení, které ve vedlejší místnosti poslouchal a spolu se svými poradci hodnotil. Musel jich tu být celý regiment na každého z nás, deseti členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Celá smečka. Pobíhali po chodbách v době výslechu, tvářili se tajemně a vymýšleli na nás svoje finty.

Jednou doprostřed výslechu zas přiběhl nějaký takový kolega-pomahač. Ani se nepředstavil a zhurta spustil:

- Tak, paní Bednářová, už toho bylo dost. Mám tady paní Ledererovou. Na jejím psacím stroji jste psala, nepovídejte že ne, psala jste na jejím psacím stroji všelijaká ta sdělení VONS. A protože nemáte dost cti v těle a nedokážete se přiznat k tomu, co jste dělala, musím teď paní Ledererovou nechat ve vazbě a vy zaviníte, že její dcera Monika bude předána do dětského domova. Hrajete si na hrdinku a jste jen zbabělá. Vy to zaviníte, jestli se už konečně nedoznáte!!!

Křičel, mával rukama a vypadal odporně. Zнала jsem ho už od vidění, ale nikdy jsem s ním neměla co činit. Vždycky mi připadal hnusný a vždycky jsem měla pocit na zvracení. Ani teď mi do toho moc nescházelo. Musel toho mít už hodně na svědomí. Bylo to na něm znát už na dálku.

- Tak jak to bylo? Jak to bylo! Řekněte už konečně, jak to bylo?
- Odmítám vypovídat, odmítám vypovídat na jakoukoli otázku.

Znovu se do mne pustil a křičel:

- Co jste psala na stroji paní Ledererové? Jak to bylo! Mluvte!
- Odmítám vypovídat.

- Nesete odpovědnost za paní Ledererovou a za Moniku. Vy! Máte je obě na svědomí. Vy! Vy!! Nevinnou Moniku! Vy! Tak mluvte konečně!!

- Odmítám vypovídat a žádám vás, abyste na mne nekřičel a nevyhrožoval mi. Na to nemáte právo!

Měla jsem co dělat abych nekřičela taky.

V pohotovosti byl i tým rafinovaných psychologů, nákladné technické vybavení, odposlouchávací zařízení i počítačí stroje.

Představovala jsem si, jak do nich házejí všichni ti estébáci, vyšetřovatelé, vyhledávači, informátoři a kdoví, jak se všichni jmenují, ty svoje nápady jen s jedním cílem a programem: za každou cenu nás pošpinit, zlomit, znectít. Představovala jsem si, jak stroje polykají děrovací štítky, jak je přežvykují a nakonec vyplivují své dlouhatánské pásky s návodem, jak toho skutečně dosáhnout. Jenže, posmívala jsem se v duchu našemu technickému století:

Stroj může pravdu drtit sebevíc. Možná ji na čas zamlží, ale zničit ji nedokáže. Pravda tu bude navěky vítězit nad všemi divy světa...

k o n e c

Dodatek závěrem:

Zájmem totalitní moci bylo proces co nejvíce utajit. Stal se však pravý opak. Již od uvalení vazby na přední členy VONS v květnu 1978 seznamovali představitelé Charty 77 a VONS občany u nás i v zahraničí s průběhem událostí, žádali propuštění vazebně stíhaných a poté vězněných. Podle tajně pořízených poznámek nejbližších příbuzných, kteří se mohli účastnit procesu u Městského soudu (zatím co dav dalších příznivců souzených - včetně zahraničních novinářů a diplomatů - kteří se shromáždili před soudní budovou, byl policií surově rozehánán, mnoho lidí bylo zadrženo), vyšel záznam z tohoto jednání v římských Listech, v Tigridově Svědectví, o soudu informovaly další západní média, v Paříži divadlo Théâtre du Soleil nastudovalo inscenaci, v níž Otta Bednářovou ztvárnila Simone Signoretová, v německém překladu byla uvedena inscenace v Mnichově; britský dramatik Tom Stoppard přijal roli obhájce a Pavel Kohout představoval Václava Havla; rekonstrukci procesu vysílala rovněž francouzská švýcarská televize, česká redakce Svobodné Evropy, protestovaly vlády USA, Velké Británie, Švédska a dalších zemí včetně Evropského parlamentu, Amnesty Internacional, západních odborových svazů, lidé na demonstracích, polští disidenti drželi na podporu vězněných týdenních hladovku...

Ačkoliv Otta Bednářová trpěla otoky nohou, bolestivým zduřením lymfatických žláz, dlouhodobou nemocí slinivky, byla 25. ledna 1980 převezena z pankrácké vězeňské nemocnice k výkonu trestu do Opavy a přidělena do dílny k šicímu stroji. Byl jí odebrán invalidní důchod, pracovní neschopnost nebyla uznána, i když rapidně ztrácela na váze. Po vyšetření ve vězeňské nemocnici odmítla operaci, protože se obávala že ji by vzhledem k celkové slabosti nepřežila. Synové i zainteresovaná veřejnost se obávali o její život. Petice k přerušení trestu,

fakticky za záchranu jejího života, stíhaly jedna druhou; téměř sedmdesát podpisů je na příklad pod dopisem prezidentovi Husákovi ze 6. července 1980, v němž signatáři s odvoláním na jeho rozhodnutí z 8. května toho roku o udělení amnestie osobám trpícím nevy léčitelnou chorobou, upozorňují na Otta Bednářovou a žádají její propuštění z vězení. O necelé tři týdny později napsali synové Opětovnou výzvu, adresovanou světové veřejnosti i světovým lékařským společnostem a zdravotnickým organizacím:

„...Pomozte, prosím, zachránit život naší matky...Hledáme touto cestou někoho, kdo má právo přijet, aby se na ni podíval a celou věc přešetřil...Naše žádost o milost a její žádost o přerušlení trestu ze zdravotních důvodů, podaná již v lednu 1980, zůstaly bez odpovědi...“

Otta Bednářová dále hubla, při výšce 167 centimetrů vážila 47 kilogramů; byla tak zesláblá že ji 19. srpna převezli do pankrácké vězeňské nemocnice.

Pro režim nebylo ovšem žádoucí, aby vězeň svědomí přišel o život za mřížemi. Dvacátého šestého září 1980 byla vybavena lékařským posudkem pro ošetřujícího lékaře, potvrzující pracovní neschopnost pro chronický zánět slinivky, infekční zánět jater, žlučníku a velký váhový úbytek. Trest byl ze zdravotních důvodů přerušen, brána věznic se pro ni otevřela. Nikdy se zcela neuzdravila, do vězení se již nevrátila.

Úvod a dodatek Jarmila Cysařová

Podklady:
Osobní archiv Otty Bednářové
Libri prohibiti, fond VONS